

Kronika

NIL GILEVIČ,
SLOVENIJA, MATI MOJA
(Izbor slovenske poezije v beloruščini)

Književnost

Lani je izšel pri založbi »Mastackaja litaratura« (Umetniška literatura) v Minsku, v seriji Poezija narodov sveta, izbor slovenske poezije 19. in 20. stoletja pod naslovom *Maci maja, Slavenija (Slovenija, mati moja)*. Pesmi je izbral, prevedel in opremil z opombami beloruski pesnik, prevajalec in literarni posrednik med slovanskimi narodi Nil Gilevič, ki že vrsto let seznanja svoje bralce z našo literaturo od Prešerna do najnovejših imen. Zato se spodobi, da to, 176 strani obsegajočo in s portreti pesnikov opremljeno knjigo slovenskih verzov nekoliko podrobneje opišemo, posebej še, ker je to doslej nedvomno največji in najtehtnejši izbor slovenske poezije, ki je izšel v jezikih narodov, živečih v ZSSR.

Vsak antologijski izbor prevedene književnosti, tako tudi prepsnjene poezije, je mogoče obravnavati z različnih gledišč. Osnovna zorna kota sta dva. Najprej je mogoče oceniti, kako je sestavljalca izbora selekcioniral gradivo izvirne književnosti, za kako obsežen izbor se je odločil, katere avtorje je izbral, katere pesmi izbranih avtorjev je uvrstil v svoj zbornik in kako je te pesmi razvrstil. Takemu gledišču se navadno pridruži še kvalitativno ovrednotenje izbora: ali je sestavljalca izbral in uvrstil res najboljša dela najpomembnejših avtorjev, se pravi, ali mu je uspelo napraviti objektivni in kakovosten prikaz določene nacionalne literature, književnega obdobja, literarne smeri, besedne vrste ali posamičnega ustvarjalca. Če se po analizi izkaže, da ni tako, je pač takšen izbor zvečine negativno ocenjen, navadno kot subjektiven prikaz na podlagi subjektivnih okoliščin, zunaj književne narave.

Drugič pa je vsak antologijski izbor iz tuje književnosti, ki ga posredujemo s pomočjo prevoda drugojezičnemu bralstvu, mogoče analizirati in ovrednotiti z gledišča »ustreznosti« prevoda, z zornega kota adekvatnega prenosa idejnih, estetskih, formalnih in jezikovnih komponent izvirne strukture v drugotno prevodno strukturo. Z drugimi besedami: vsak prevod lahko razčlenimo in ocenimo, kako je prevajalcu prek vrhnje, jezikovne plasti uspelo predreti do globljih, oblikovnih, estetskih in filozofskih razsežnosti besedila in jih ponovno reproducirati in rekonstruirati v območju prevoda. Mogoče je v povsem merljivih in določljivih kategorijah ovrednotiti »prelitje« iz tuje jezika v matični jezik: kako se je prevajalec »držal« izvirnika in vseh njegovih soodnosov, katere plasti besedne umetnine so se v prevodu »izgubile«, zakaj je do tega prišlo (ideološki, estetski, jezikovni vzroki objektivnega tipa, razlike v naravnosti obeh književnosti izvirne in prevodne, subjektivni dejavniki za »okrnitev« besedne umetnine itd.). Nadrobna analiza lahko osvetli vse te momente in jih prikaže tudi v njihovi genetični zasnovanosti. Nadalje pa lahko tako posamično prevedeno delo kot tudi antologijski izbor osvetli še z drugih zornih kotov, v različnih soodnosih na relaciji avtor—izvirnik—prevajalec—prevod—bralec. Vprašanja, ki se odpirajo skrbni analizi, so neizčrpna.

Če zdaj pregledamo beloruski izbor slovenske poezije, ki nosi naslov *Maci maja, Slavenija*, lahko zapišemo tole.

Prevajalec Nil Gilevič je uvrstil v »izbrane strani iz slovenske poezije 19. in 20. stoletja« (tak podnaslov namreč nosi njegova antologija) 44 pesnikov in 109 pesmi od Prešerna do S. Makarovič. V knjigi je predstavil »le imena, ki so po mojem najpomembnejša«;

hkrati pa »z cbžalovanjem preišluje, da je premalo prostora (manj kot pa to zasluži) odmerjenega sodobni slovenski poeziji«. Skušal je biti potemtakem čimbolj objektivni, čeprav — verjetno zaradi vzrokov neliterarne narave — te objektivnosti ni mogel uveljaviti in obdržati za vsa obdobja naše poezije, kar se posebej vidi pri novejši poeziji, od ekspresionizma do letrizma in vizualne poezije.

Poglejmo zdaj, kako je to objektivnost mogoče konkretno podpreti z imeni in številkami. Največ pesmi je odkazanih Župančiču (9); Prešeren in Kosovel jih imata po 7, Murn in Gradnik po 6, Stritar 5, Jenko, Zajc in Kovič pa po 4. Po 3 pesmi predstavljajo Levstika, Gregorčiča, Cankarja, Ketteja, Menarta in Strnišo; po 2 Aškerc, Golia, Vodučka, Udoviča, Bora, Kajuha, Minattija, Zlobca, Krakarja in Pavčka; po 1 pa — Medveda, Novyjevo, Grudna, Jarca, Seliškarja, A. Vodnika, Kocbeka, Klopčiča, Faturja, Vipotnika, Filipiča, F. Kosmača, Levca, Vena Taufferja, Forstneriča, Vegrijevo, Juvana, Krambergerja in Makarovičevo. Izbor imen je torej objektivni prerez slovenske pesniške produkcije v dveh stoletjih. Težko je seveda utemeljiti, da je sestavljalec izpustil V. Vodnika; izpust nekaterih mlajših pesnikov (Zagoričnika, Grafenauerja, Šalamuna) je slej ko prej ideološko-estetsko utemeljen v naravnosti sovjetskih literatur. Specifično knjižno okolje v SZ tudi opravičuje uvrstitev Filipiča, Kosmača, Forstneriča, Juvana in Krambergerja v tako antologijo, zakaj kritična objektivna analiza njihove poezije bi tako možnost razveljavila.

Drugi vidik te objektivnosti je konkretiziran v številu pesmi, ki predstavljajo pesnike. Zdi se, da sta preveč prostora dobila Stritar in Golia, premalo pa Prešeren, Gregorčič, Jarc, A. Vodnik, Kocbek in S. Makarovič.

Tretji vidik objektivnosti izbora pa je kvalitativna raven izbranih pesmi. Pre-

vajalec je svoj izbor v uvodni besedi utemeljil idejno in tematsko. Izbral je pesmi, ki govore »o boju za zedinjenje slovenske zemlje v eno, svobodno in neodvisno deželo«, »o ljubezni do rodne zemlje«, »o duhu narodnih junakov in borcev«, »o sovraštvu in jezi«, »o utripu današnjega dne«, »o svetli človeški misli o jutrišnjem dnevu«, »o resnici, dobroti in pravičnosti«, »o večnih in preprostih življenjskih radostih«, »o delovnem človeku« in njegovih »sanjah o sreči«, »o sreči materinstva«, »o skrivnostih in utehah ljubezni«, »o sladki utrujenosti telesa od pluga in kose... sekire in kladiva«. V središču njegove pozornosti so bile torej predvsem politična, socialna in filozofsko-refleksna poezija, glavne teme pa segajo od patriotizma, upora in ljubezni do motivov dela in slasti do življenja. Tak izbor nedvomno podpira naravnost prevajalčevih osebnih afinitet, te pa na globlji ravni idejno-estetska usmeritev beloruske poezije. V tem pa tiči tudi klika neobjektivnosti oziroma subjektivnosti širše narave: sestavljalec je ponekod predstavil vidik pesnika, ki zanj ni posebej značilen, in ga včasih povzdignil do reprezentativnega, vodilnega motivnega vzorca. S tem pa je potisnil v ozadje značilnejše vidike in tako dezobjektiviziral pesniško informacijo o določenem pesniku. To dejstvo prizadeva v obravnavani antologiji Prešerna, predvsem pa Gregorčiča, Kosovela, Jarca, Strniša in S. Makarovič. Prav nasprotno pa so s te strani kvalitetno in objektivno predstavljeni posebno Aškerc, Murn, Menart, Zajc in Kovič. Za tako predstavitev bodisi pozitivno, bodisi negativno, ne smemo kriviti le objektivne dejavnike, saj so bile Gileviču dostopne vse novejšje slovenske pesniške antologije, od *Živega Orfeja* in zbornika *Iz roda v rod duh išče pot*, do *Slovenske lirike 1945—65*. Sestavljalec ni imel v rokah edinole knjige *57 pesmi od murna do hanžka*, iz katere tudi sicer v njegovem izboru ni niti ene pesmi.

Četrty vidik Gilevičevega izbora iz slovenske poezije pa končno zadeva ureditev antologije. Pesmi so namreč urejene kronološko, po rojstnih letnicah njihovih avtorjev, niso pa razvrščene po književnih merilih bodisi sociološko-literarne narave (npr. po zapovrstnosti pesniških gibanj, skupin, usmeritev, tokov) bodisi estetske ali jezikovne narave (npr. po sosledju zvrstnih, tematskih, motivnih, lingvističnih sklopov). Prevalčeva neaktivnost v tem pogledu je več kot očitna, čeprav je v predgovoru že nakazal možnost za takšno ureditev.

Za presojo Gilevičeve antologije z gledišča soodnosa izvirnik-prevod bi bila potrebna dolgotrajna in znanstveno podprta analiza. Že ob površnem pregledu se pokaže, da je prevajalec pri klasičnem verzu ponekod močno »odstopil« od izvirnika in njegovih jezikovnih posebnosti, ki seveda konstituirajo tudi druge plasti besedne umetnine. Pri modernem svobodnem verzu je prevod ustreznejši, s tem pa struktura pesmi kot celote predstavljena celoviteje tudi v beloruščini. Zdi se, da je prevajalca močno spodbujala (po drugi strani pa ovirala) naravnost njegove matične poezije. To se vidi v globinskem dojemanju in iz tega izhajajoči poustvaritvi literarnih tokov, tem, motivov, oblikovnih postopkov, jezikovnih posebnosti. Očitno je Gilevič celovito in poglobljeno dojel »duha« politične, socialne ali refleksne lirike in ga temu ustrezno tudi v prevodu kreativno posnel (pesmi Stritarja, Aškerca, Župančiča, Kajuha ali Zajca). Na drugi strani pa ga je odsotnost, recimo pesniškega ekspresionizma in njegovih izraznih sredstev na ruskem jezikovnem področju, že vnaprej ovirala, da bi reprezentiral Kosovela, Jarca, A. Vodnika in Kocbeka v njihovi specifični dimenziji. Tako je npr. premalo izpostavil ključno besedo *bori* v istoimenski Kosovelovi pesmi, ki nosi osrednjo težo ekspresionistične metafore, saj je drevo »simbol za katastrofalno, brezizhodno uklenje-

nost, odtujenost« (Zadravec, *Zgodovina slovenskega slovstva VI*, str. 180). Enak prigovor lahko postavimo ob prevedenih pesmih Koviča, Strniša in Svetlane Makarovič, saj je Gilevič premalo skrbno posnel razmreženo tkivo jezikovnih asociacij, asonanc in skritih ali potencialnih rim. Pri tem bi mu ruska pesniška tradicija (od Andreja Belega, Mandelštama in Majakovskega do Pasternaka in Zabolockega, verjetno pa tudi izročilo beloruske lirike) lahko veliko pomagala. Tudi oblikovne in jezikovne značilnosti poezije, razgrajujoče se na jezikovne segmente, glasove, črke, ki nosijo novo vizualno in estetsko sporočilo, ni upošteval, npr. pri prevodu Menartovega *Croquisa* (*Maljunak na stale*). Za to so poleg objektivnih razlogov (slaba zastopanost te poezije v naših antologijah) gotovo tudi subjektivni vzroki (prevajalčev »okus«, receptivnost beloruske publike). Dejstvo pa je, da je antologija *Maci maja, Slave-nija* zato ostala brez pesmi Zagoričnika, Grafenauerja in Šalamuna. Če pa Gilevič že sam ugotavlja, »da je premalo prostora odmerjenega sodobni slovenski poeziji«, lahko pričakujemo, da bo kdaj to popravljeno. Seveda pa se tu prične aktivnost samih ustvarjalcev, kulturnih institucij in kulturnih politikov.

Zavedati pa se moramo, kako pomembno dejanje v zblíževanju med dvema slovanskima narodomoma in njihovima kulturama je Gilevičeva antologija. In ker ni mogoče upati, da bi v bližnji prihodnosti dobili na Slovenskem podoben izbor iz beloruske poezije, bi se morali oddolžiti beloruski književnosti vsaj s kakšnim revialnim natisom prevodov.

Drago Bajt

JURAJ MARTINOVIC, POEZIJA DRAGOTINA KETTEJA

Proti koncu lanskega leta, ki je veljalo za Cankarjevo in nekoliko tudi za Kosovelovo, a ne škodilo bi mu, ko bi bilo še malo Kettejevo — če smo